



Agnieszka Kaim, Fundacja Inicjatyw Społecznych „Się Zrobi!”

Bezpieczeństwo kobiet na imprezach masowych Komunikat z badań

Badanie ankietowe online na temat bezpieczeństwa kobiet na imprezach masowych zostało przeprowadzone przez Instytut Kultury Miejskiej i Fundację Inicjatyw Społecznych „Się Zrobi!” w dniach 31 października – 17 listopada 2012 roku.

Charakterystyka próby

Wypełniono 287 ankiet¹. Jedna osoba podała, że wypełniła 2 ankiety osobno dla każdej doświadczonej sytuacji, wzięto je pod uwagę łącznie. Ostatecznie przeanalizowano ankiety 283 osób, w tym 267 kobiet i 16 mężczyzn. Średnia wieku osób ankietowanych wyniosła 26,5 roku.

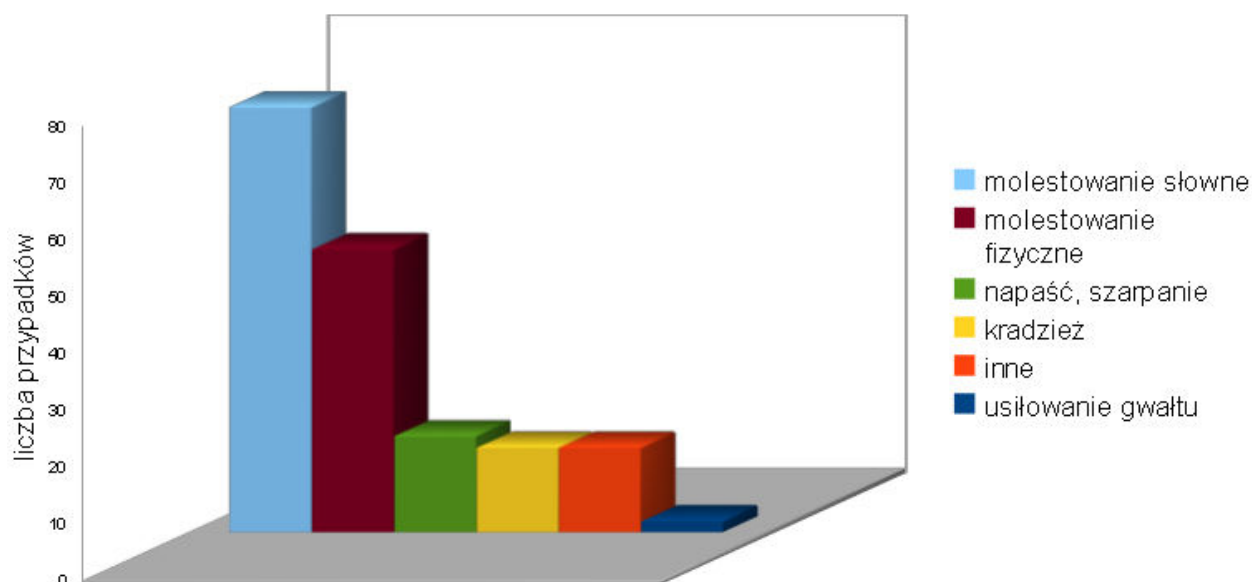
Wyniki badania ankietowego

105 osób (37%), w tym 98 kobiet, podało, że na imprezie masowej przydarzyła im się sytuacja naruszająca ich bezpieczeństwo. 157 osób (55%) było zaś świadkiem takiej sytuacji. Nie należy jednak na tej podstawie przyjmować, że taki procent osób uczestniczących w imprezach masowych styka się z przemocą. Należy pamiętać, że badanie nie było realizowane na reprezentatywnej próbie osób uczestniczących w takich imprezach, a intencją jego autorki nie było dokładne oszacowanie skali przemocy. **Głównym celem ankiety było zdiagnozowanie obszarów problemowych przy organizacji imprez masowych w zakresie bezpieczeństwa kobiet, zwłaszcza w aspekcie przemocy na tle seksualnym.** Wyłonione problemy miały stać się podstawą do opracowania zaleceń dla organizatorów imprez i ewentualnego nawiązania z nimi współpracy w zakresie profilaktyki.

¹ Trzy ankiety odrzucono na etapie analizy, uznając, że nie zostały one wypełnione poważnie, zawierały bowiem szczególnie wulgarny język i opisy mało prawdopodobnych sytuacji, wysłane zaś zostały w odstępie kilku minut, najprawdopodobniej przez tę samą osobę.

W 47 przypadkach, których respondenci byli świadkami, jako ofiarę wskazano kobietę, w 56 przypadkach mężczyznę, zaś w 45 przypadkach przedstawicieli obu płci (w tym raz wskazano na podłoże homofobiczne, czyli przemoc motywowaną uprzedzeniami w stosunku do osób LGBT – lesbijek, gejów, osób biseksualnych i transseksualnych). W przypadku mężczyzn najczęściej wskazywano na agresję fizyczną bez podtekstu seksualnego (szarpaniny, bójkę między mężczyznami pod wpływem alkoholu), zaś w przypadku kobiet na przemoc na tle seksualnym (głównie molestowanie słowne i fizyczne). Jakkolwiek nie bagatelizujemy zagrożenia mężczyzn przemocą fizyczną, przeciwdziałanie temu zjawisku nie jest celem akcji Bezpieczeństwo Kobiet, dlatego przypadki te nie były przedmiotem dalszej analizy.

Jeśli chodzi o sytuacje doświadczane bezpośrednio przez kobiety biorące udział w ankiecie, najczęściej wskazywano molestowanie seksualne, czyli naruszające godność, nieakceptowane zachowanie o podtekście seksualnym, zarówno **słowne** (75 przypadków), np. niechciane komentarze dotyczące wyglądu, nachalne propozycje o charakterze seksualnym, jak i **fizyczne** (50 przypadków), np. obmacywanie, poklepywanie². 17 razy wskazano na napaść/szarpanie, zaś 15 razy na kradzież. Zgłoszono także 2 usiłowania gwałtu oraz 2 incydenty zaczepki słownych o podłożu homofobicznym. Wśród 15 odpowiedzi w kategorii „inne” wskazywano na wyzwiska czy niebezpieczne sytuacje związane ze zbyt dużym tłokiem.



Wykres 1. Sytuacje doświadczane przez respondentki na imprezach masowych.

² Można było wybrać więcej niż jeden przypadek.

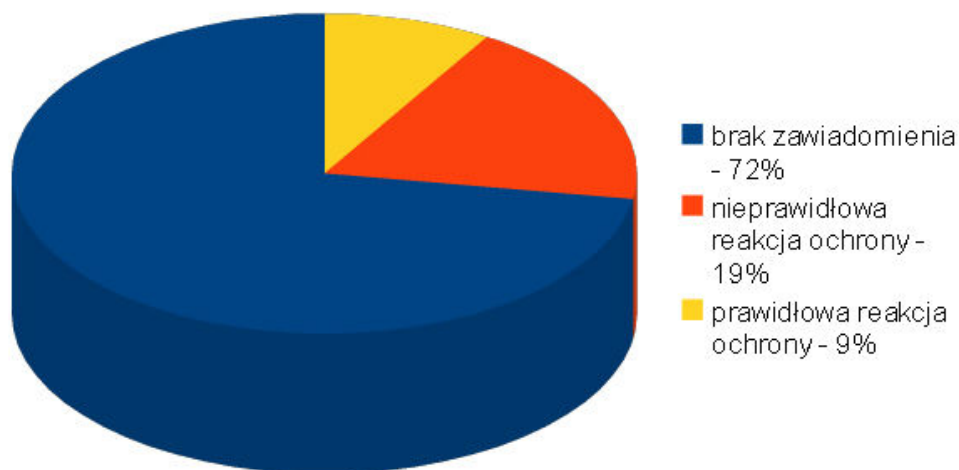
Jak wynika z ankiety **przypadki molestowania rzadko zgłaszane są organizatorom i służbom porządkowym**. Osoby pokrzywdzone nie wierzą w ich skuteczną interwencję i obawiają się zbagatelizowania sprawy i obwiniania, m.in. z powodu przyzwolenia społecznego na tego typu zaczepki wobec kobiet. Wśród powodów niezgłaszania przypadków molestowania ochronie pojawiły się m.in. następujące odpowiedzi:

- *„Bałam się do kogoś zwrócić, bo byłam pewna, że mnie wyśmieją lub każą iść po prostu do domu. Albo powiedzą, że to na pewno ja zaczepiłam, dałam przyzwolenie, flirtowałam etc.”*
- *„Nikt nie został powiadomiony. Uznałam, że takie sytuacje zdarzają się zbyt często i tak nikt tego nie weźmie na poważnie.”*
- *„Na takim festiwalu trzeba sobie radzić samej.”*

Wypowiedzi tego typu można uznać za niepokojące. Kobiety powinny mieć poczucie, że organizatorom zależy na szeroko pojętym bezpieczeństwie wszystkich osób uczestniczących w wydarzeniu, a zgłoszone przypadki przemocy seksualnej będą traktowane poważnie.

Odpowiedzi opisujące skuteczną interwencję ochrony w przypadku molestowania są nieliczne (6 przypadków). Częściej w odpowiedziach osób, które zgłosiły taką sytuację służbom porządkowym, pojawiają się doniesienia o braku reakcji lub nieprawidłowym zachowaniu obsługi imprezy (13 przypadków), np.:

- *„dwóch ochroniarzy stało tuż obok, jeden udawał, że nie widzi co się dzieje, drugi zaśmiał się dorzucając nieuprzejmy komentarz na temat małolat, które się proszą”,*
- *„jak się nie podoba, to możesz nie chodzić na takie imprezy... tak usłyszałam kiedyś od ochroniarza”.*



Wykres 2. Zgłaszanie molestowania służbom porządkowym.

Innym powodem, dla którego osoby molestowane nie wzywają ochrony, jest to, że często nie jest ona obecna w zasięgu wzroku, rzadko ochrania np. toalety. Tymczasem to właśnie w takich oddalonych miejscach najczęściej dochodzi do przemocy. **Typowa problemowa sytuacja zdarzająca się na imprezach masowych, opisywana przez osoby badane, miała miejsce w toalecie lub jej okolicy, na parkingu lub na polu namiotowym.** Działania zaradcze w tych przypadkach powinny opierać się na organizacji przestrzeni zgodnie z zasadami CPTED³. Mają one na celu zapobieganie przestępczości poprzez zaprojektowanie przestrzeni w sposób zwiększający ryzyko oraz wysiłek, który trzeba włożyć w popełnienie przestępstwa. **Molestowanie zdarza się jednak także w tłumie widzów na koncercie czy przy barze.** Tu z kolei profilaktyka powinna polegać na działaniach edukacyjnych, uwrażliwiających na kwestie przemocy wobec kobiet, zachęcających uczestników imprezy i obsługę do reakcji przeciwko molestowaniu. Tak zaplanowane dwutorowe działania zmniejszyłyby zarówno ryzyko przemocy, jak i subiektywnie odczuwane przez kobiety zagrożenie.

Doniesienia z innych źródeł

Zagraniczne media co roku donoszą o przypadkach napaści seksualnych na festiwalach. Miały one miejsce m.in. w 2011⁴ i 2012⁵ roku podczas Stagecoach Country Music Festival w Indio w Kalifornii. Gwałt odnotowano także w czerwcu 2012 roku na festiwalu Siesta w Hässleholm w Szwecji⁶. W ostatnich latach szczególnie dużym echem odbiła się w mediach sprawa gwałtów i molestowania w lipcu 2010 roku na festiwalu Latitude w Suffolk w Anglii. Organizatorzy imprezy zapowiedzieli wzmocnienie ochrony i prowadzenie kampanii informującej dziewczęta biorące udział w festiwalu na temat zagrożeń związanych z przemocą seksualną⁷. Po wydarzeniach na festiwalu Latitude wzmocnienie ochrony zadeklarowali także organizatorzy innych brytyjskich festiwali. Jak bowiem zauważył Vince Power z Music Festivals Group, *„jeśli coś takiego mogło wydarzyć się na festiwalu Latitude [który uważany był za szczególnie bezpieczny i przyjazny rodzinom – przyp. A.K.], może wydarzyć się wszędzie”*.

³ Crime Prevention Through Environmental Design – zapobieganie przestępczości poprzez kształtowanie przestrzeni.

⁴ L.A. man sentenced for raping woman at Stagecoach music festival (2012, 24 lutego), City News Service <<http://www.swrnn.com/2012/02/24/l-a-man-sentenced-for-raping-woman-at-stagecoach-music-festival>>

⁵ Girl, 17, Sexually Assaulted Inside Portable Bathroom At Music Festival (2012, 28 kwietnia), CBS Los Angeles <<http://losangeles.cbslocal.com/2012/04/28/girl-17-sexually-assaulted-inside-portable-bathroom-at-music-festival>>

⁶ Guibourg, C. (2012, 2 czerwca). 17-year-old girl raped at music festival. The Local <<http://www.thelocal.se/41212/20120602>>

⁷ Topping, A, Kappala-Ramsamy, G. (2010, 19 lipca). Rapes at Latitude prompt launch of safety awareness campaigns. The Guardian <<http://www.guardian.co.uk/culture/2010/jul/19/latitude-festival-safety-campaign>>

Również na polskich festiwalach mają miejsce szczególnie poważne przypadki przemocy wobec kobiet. Jak wynika z danych, które otrzymaliśmy od jednej z komend wojewódzkich policji, podczas tegorocznego dużego polskiego festiwalu muzycznego miały miejsce trzy poważne przypadki przemocy wobec kobiet: pobicie (czyn z art. 158 §1 kk), usiłowanie doprowadzenia do obcowania płciowego i poddania się innej czynności seksualnej (czyn z art. 198 kk. - wykorzystanie seksualne osoby bezradnej lub niepoczytalnej) oraz doprowadzenie przemocą do obcowania płciowego (czyn z art. 197 §1 kk). Dane te można jednak uznać za niedoszacowane, ponieważ ok. 90% zgwałceń nie jest zgłaszanych organom ścigania⁸. Mniej drastyczne przypadki przemocy seksualnej także są rzadko zgłaszane policji czy nawet ochronie imprezy, co pokazują wyniki naszego badania ankietowego.

Kontrowersje wokół strategii przeciwdziałania przemocy wobec kobiet

Wspomniana strategia przeciwdziałania przemocy seksualnej przyjęta na festiwalu Latitude, opierająca się na edukowaniu kobiet na temat zagrożeń, była krytykowana jako niewystarczająca, przerzucająca odpowiedzialność na potencjalne ofiary przemocy i pomijająca działania skierowane do potencjalnych sprawców. Jak wskazywała m.in. Ellie Cumbo, porady kierowane do kobiet, mówiące o tym, jak zminimalizować ryzyko napaści, to stanowczo za mało⁹. Jej zdaniem **festiwale stanowią znakomitą okazję do prowadzenia działań promujących w skuteczny i atrakcyjny sposób szacunek do kobiet oraz wyrażających sprzeciw dla seksizmu i przemocy**, tak samo jak promuje się m.in. przekaz ekologiczny. Również w Polsce podczas festiwali odbywają się akcje społeczne, np. zbiórka krwi podczas Przystanku Woodstock czy kampania ekologiczna organizowana w ramach gdyńskiego Open'era. Nic nie stoi na przeszkodzie, by podczas tego rodzaju imprez masowych podejmować także akcje mające na celu zwiększenie bezpieczeństwa, w szczególności kobiet. Przykładem dobrej praktyki w tym zakresie może być kanadyjski festiwal muzyki elektronicznej Shambhala, podczas którego organizacja Options for Sexual Health prowadzi edukację seksualną i zapewnia środki zabezpieczające przed chorobami przenoszonymi drogą płciową¹⁰. Ponadto działa tam także specjalna bezpieczna strefa dla kobiet prowadzona przez kobiety. Przez całą dobę można w niej uzyskać wsparcie w kryzysowych sytuacjach. Z kolei na gdyńskim festiwalu Open'er działa Strefa NGO, w której działania profilaktyczne w zakresie bezpieczniejszego seksu prowadziły w ostatnich latach

⁸ Borkowska, O., Płatek, M. (2011). „Skala przestępstwa zgwałcenia w Polsce”, w: „Dość milczenia. Przemoc seksualna i problem gwałtu w Polsce”, Warszawa: Fundacja Feminoteka

⁹ Cumbo, E. (2010, 21 lipca). An anti-rape message could become part of festival culture. The Guardian <<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/jul/21/latitude-rape-festival-culture>>

¹⁰ Shambhala Info – Health & Well Being Services <<http://www.shambhalamusicfestival.com/info/services-2/health-services/>>

takie organizacje, jak Grupa Edukatorów Seksualnych PONTON czy Stowarzyszenie MANKO.

Kontrowersje wzbudzają również wspomniane zasady CPTED. Część badaczek i praktyków zwraca uwagę, że skupianie się przy planowaniu przestrzeni na zagrożeniach dla danej grupy może naruszać prawo innych osób do prywatności na skutek wzmocnienia monitoringu i kontroli.¹¹ Dbłość o bezpieczeństwo kobiet wg zasad CPTED nie musi jednak iść ramię w ramię z tendencją do wzmoczonej inwigilacji. Badania prowadzone przez organizację Women's Design Service, która zajmuje się promowaniem uwzględniania perspektywy kobiet w projektowaniu przestrzeni, pokazały, że monitoring wizyjny nie sprawia, że ludzie czują się bezpieczniej¹². Bardziej istotny jest tzw. nadzór naturalny, który polega na zaplanowaniu przestrzeni w taki sposób, by umożliwić ludziom obserwację otoczenia. Według badań WDS kobiety czują się bezpiecznie, gdy wokół są inni ludzie. Priorytetem powinno być więc nie umieszczanie większej ilości kamer, ale takie urządzenie przestrzeni, które sprawia, że są w niej obecne różnorodne grupy, które czują się współodpowiedzialne za swoje otoczenie.

Rekomendacje dla organizatorów imprez oraz nowe porady – sugestie osób badanych

W zamkniętym pytaniu ankiety za najbardziej przydatne usługi, które mogłyby być obecne podczas imprez masowych, uznano darmowe testery do drinków wykrywające „pigułkę gwałtu”¹³ (150 osób wybrało odpowiedź „bardzo przydatne”), darmowe prezerwatywy, chusteczki lateksowe i rękawiczki (122 wskazania) oraz punkty informacyjne, w których można uzyskać porady na temat samoobrony (121 wskazań). Z kolei w odpowiedzi na pytanie otwarte „**Jakich wskazówek jeśli chodzi o zapewnienie Ci bezpieczeństwa udzielił(a)byś organizatorom imprez masowych?**” respondenci i respondentki ankiety podali szereg sugestii. Najbardziej potrzebnym według nich działaniem zaradczym byłoby szkolenie obsługi imprez, aby adekwatnie i skutecznie reagowała na przypadki przemocy na tle seksualnym. Padały także m.in. postulaty zwiększenia oświetlenia terenu, nie umieszczania toalet na uboczu, lepszego monitorowania bezpieczeństwa na polach namiotowych czy zapewnienia łatwego i szybkiego kontaktu z ochroną (np. poprzez możliwość wezwania pomocy SMSem). Sugestie osób badanych zostały uwzględnione w rekomendacjach dla organizatorów imprez masowych opublikowanych na stronie akcji „Bezpieczeństwo Kobiet”.

¹¹ por. Lambrick, M., Travers, K. (2009). Women's Safety Audits: What Works and Where? UN-Habitat Safer Cities Programme <http://www.unhabitat.org/downloads/docs/7381_86263_WICI.pdf>

¹² Davis, W. Safety in Public Urban Space: The Work of Women's Design Service. Gendersite.org <<http://www.gendersite.org/case-studies/safety-in-public-urban-space-the-work-of-women-s-design-service.html>>

¹³ Warto jednak pamiętać, że takie testy mogą dawać fałszywe wyniki, zwłaszcza w przypadku toniku, win, likierów i napojów zawierających soki owocowe lub zabarwionych na zielono lub niebiesko.

Drugim celem ankiety było sprawdzenie zapotrzebowania na nowe porady. W odpowiedzi na pytanie „**Jakie jeszcze tematy powinny Twoim zdaniem zostać poruszone w poradach na stronie internetowej akcji Bezpieczeństwo Kobiet 2012?**” sugerowano opracowanie porad m.in. na temat: zachowania w przypadku paniki tłumu, sposobów szukania dobrego psychoterapeuty, samoobrony i asertywności, praw przysługujących ofiarom przemocy czy sposobów rozpoznania osoby, której podano środki odurzające i pomocy w takiej sytuacji. Pomysły te zostały uwzględnione przy rozbudowaniu działu porad. Pominięto natomiast sugestie opracowania porad dotyczących przemocy seksualnej w pracy, na uczelniach czy w rodzinie, ponieważ obszary te, mimo że bardzo istotne, nie są bezpośrednio związane z tematyką projektu.

Z kolei celem pytania „**Na stronie www.bezpieczenstwokobiet2012.info znajdują się porady na różne tematy. Które z tych porad uważasz za przydatne?**” było sprawdzenie, które tematy porad cieszą się największym zainteresowaniem, by ewentualnie rozwinąć te najbardziej popularne. Pytanie, na podstawie uwag z pilotażu, zostało sformułowane w sposób umożliwiający odpowiedź także osobom, które nie chciały lub nie mogły poświęcić czasu na przejrzanie strony internetowej. Za najbardziej przydatne uznano porady na temat postępowania w przypadku gwałtu, zatem kwestia ta została rozbudowana w dziale porad na stronie.

Przemoc wobec kobiet a profilaktyka chorób przenoszonych drogą płciową

W badaniu ankietowym ujęte zostały zarówno kwestie dotyczące przemocy, jak i profilaktyki chorób przenoszonych drogą płciową. Obie te kwestie mają związek ze społecznym statusem kobiet i układem sił między płciami. Heteroseksualne kobiety chcące chronić się przed zakażeniem są zależne od woli mężczyzn do współpracy. Profilaktyka zakażeń HIV nie będzie skuteczna bez uczenia kobiet i dziewcząt asertywności oraz promocji używania zabezpieczeń. Warto pamiętać, że przemoc seksualna to także wymuszanie nieakceptowanych form współżycia, w tym seksu bez zabezpieczenia. Tymczasem wymaganie założenia prezerwatywy od partnera seksualnego wciąż stanowi trudność dla części kobiet. Na powiązania pomiędzy przemocą wobec kobiet a HIV wskazuje m.in. Organizacja Narodów Zjednoczonych¹⁴. Kobiety i dziewczęta są bardziej narażone na zakażenie nie tylko ze względów biologicznych, ale i z powodu nierówności. Zakażeniom w tej grupie sprzyja zarówno przemoc seksualna, jak i normy społeczno-kulturowe, które utrudniają domaganie się od partnera przestrzegania zasad bezpiecznego seksu.

¹⁴ Sekretarz Generalny ONZ, „Kobiety, dziewczęta i HIV/AIDS” (E/CN.6/2009/6), <http://www.domnadczei.org.pl/teksty/United_Nations_Kobiety_dziewczeta_i_HIV_AIDS.pdf>

Również edukowanie na temat antykoncepcji awaryjnej jest bezpośrednio związane z przeciwdziałaniem następstwom przemocy seksualnej, pozwala bowiem uniknąć skutku, jakim może być niechciana ciąża.

Z wyżej wymienionych powodów w zaleceniach dla organizatorów imprez masowych znalazły się sugestie takich działań profilaktycznych, jak np. punkty informacyjne, w których można uzyskać porady na temat bezpieczniejszego seksu i antykoncepcji awaryjnej lub otrzymać darmowe prezerwatywy.

Podsumowanie

Z badania ankietowego przeprowadzonego w ramach akcji „Bezpieczeństwo Kobiet” wynika, że problemem najczęściej doświadczanym przez kobiety na imprezach masowych jest molestowanie seksualne, zarówno słowne, jak i fizyczne. Tymczasem często zalecenia policji czy organizatorów ograniczają się do tego, jak uniknąć kieszonkowców czy jak się zachować w przypadku paniki tłumu. Brakowało dotychczas analizy bezpieczeństwa podczas dużych wydarzeń pod kątem potrzeb kobiet.

Badanie ukazało brak wsparcia dla osób doświadczających przemocy seksualnej podczas imprez masowych. Niepokoi zdarzający się brak reakcji ochrony lub bagatelizowanie przez nią przypadków molestowania. Zdaniem osób badanych odpowiednie przeszkolenie służb porządkowych w zakresie prawidłowego reagowania na przypadki przemocy seksualnej to jedno z głównych wyzwań stojących przed organizatorami imprez masowych. Konieczne jest także uwzględnienie perspektywy kobiet przy projektowaniu miejsc, gdzie odbywają się festiwale i inne podobne wydarzenia. Słabym punktem organizacji są m.in. niedostatecznie oświetlone pola namiotowe i położone na uboczu toalety.

Wyniki badania uwidaczniają także potrzebę prowadzenia profilaktycznych działań edukacyjnych, co może otwierać pole do współpracy między organizatorami imprez masowych a organizacjami pozarządowymi.

Wszystkie osoby uczestniczące w imprezach masowych zapraszamy do zapoznania się z uaktualnionym działem porad na stronie akcji „Bezpieczeństwo Kobiet” (www.bezpieczenstwokobiet2012.info), natomiast organizatorów imprez zachęcamy do przeczytania naszych rekomendacji.

Agnieszka Kaim
Fundacja Inicjatyw Społecznych „Się Zrobi!”

Gdańsk 2012

Bibliografia:

Borkowska, O., Płatek, M. (2011). „Skala przestępstwa zgwałcenia w Polsce”, w: „Dość milczenia. Przemoc seksualna i problem gwałtu w Polsce”, Warszawa: Fundacja Feminoteka

Cumbo, E. (2010, 21 lipca). An anti-rape message could become part of festival culture. The Guardian <<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/jul/21/latitude-rape-festival-culture>>

Davis, W. Safety in Public Urban Space: The Work of Women's Design Service. Gendersite.org <<http://www.gendersite.org/case-studies/safety-in-public-urban-space-the-work-of-women-s-design-service.html>>

Girl, 17, Sexually Assaulted Inside Portable Bathroom At Music Festival (2012, 28 kwietnia), CBS Los Angeles <<http://losangeles.cbslocal.com/2012/04/28/girl-17-sexually-assaulted-inside-portable-bathroom-at-music-festival>>

Guibourg, C. (2012, 2 czerwca). 17-year-old girl raped at music festival. The Local <<http://www.thelocal.se/41212/20120602>>

L.A. man sentenced for raping woman at Stagecoach music festival (2012, 24 lutego), City News Service <<http://www.swrnn.com/2012/02/24/l-a-man-sentenced-for-raping-woman-at-stagecoach-music-festival>>

Lambrick, M., Travers, K. (2009). Women's Safety Audits: What Works and Where? UN-Habitat Safer Cities Programme <http://www.unhabitat.org/downloads/docs/7381_86263_WICI.pdf>

Sekretarz Generalny ONZ, „Kobiety, dziewczęta i HIV/AIDS” (E/CN.6/2009/6), <http://www.domnadziei.org.pl/teksty/United_Nations_Kobiety_dziewczeta_i_HIV_AIDS.pdf>

Topping, A, Kappala-Ramsamy, G. (2010, 19 lipca). Rapes at Latitude prompt launch of safety awareness campaigns. The Guardian <<http://www.guardian.co.uk/culture/2010/jul/19/latitude-festival-safety-campaign>>